

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.017.7:375.27

О. В. Вахріна

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ

У статті висвітлено базові освітні стандарти польської системи освіти. Досліджено стандарти вищої освіти, що ґрунтуються на основних вимогах Болонського процесу, та здійснено їх аналіз на прикладі Польщі. Реформування вищої освіти істотно підвищить конкурентоспроможність європейської системи освіти, зокрема вищої освіти Польщі та України. Автор зазначає, що Болонський процес, спрямований на створення спільної зони європейської вищої освіти, дозволить повною мірою скористатися перевагами культурної різноманітності, неухильно підвищувати якість освіти, полегшити мобільність студентів і забезпечити молодь повсюдно визнаними кваліфікаціями.

Ключові слова: вища освіта, Болонський процес, система вищої освіти Польщі, європейські стандарти, реформування, мобільність студентів.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації зумовлюють нові тенденції в освіті, що викликає досить багато питань у працівників освіти, а також у студентів. Вивчення та аналіз основних вимог Болонського процесу, перспектив упровадження їх в Україні є надзвичайно актуальним. У цьому контексті є корисним дослідження цих питань на прикладі Польщі як сусідньої держави, яка вже накопичила певний позитивний досвід у цьому напрямі [1]. Слід зазначити, що польська система освіти дуже близька Україні по розумінню. З огляду на це вивчення методів, принципів формування та функціонування вищої освіти Польщі є актуальними.

Аналіз актуальних досліджень. Сьогодні 47 європейських країн, включаючи Україну, підписали Болонську декларацію, яка наголошує на необхідності європейської співпраці в забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, мобільності, сумісності систем кваліфікацій, посиленні конкурентоспроможності Європейської системи освіти та вищої освіти у світовому вимірі в цілому.

Відомо, що Болонський процес або Болонська реформа (Bologna process) – це міжурядова європейська реформа, що має на меті створення Європейського простору вищої освіти (EHEA). Фундаментальними засадами цього простору є взаємовизнання освітніх ступенів і кваліфікацій, прозорість (зрозумілість дипломів і ступенів через створення спільної триступеневої структури освіти) і європейська співпраця у сфері гарантії якості освіти.

В основі Болонського процесу лежить переконання, яке поділяється багатьма європейськими країнами та міжнародними академічними організаціями, що в епоху глобалізації слід прагнути максимальної сумісності систем вищої освіти [2], підвищення якості освіти, підвищення ролі університетів у розвитку культурних європейських цінностей, у якій університети розглядаються як носії європейської свідомості, формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального й науково-технічного потенціалу Європи [2]. Це дозволить усім учасникам процесу в повній мірі скористатися перевагами культурної різноманітності, відмінностей у традиціях викладання, постійно підвищувати якість освіти, полегшити мобільність студентів та викладачів [5].

Створення Європейського простору вищої освіти саме по собі не означає досягнення всіх цілей Болонського процесу. Сьогодні, в контексті різної реакції на реалізацію Болонського процесу, можна стверджувати, що Болонський процес і Європейський простір вищої освіти вступили в нову фазу, а саме фазу консолідації та вдосконалення.

Метою статті є висвітлення основних тенденцій системи вищої освіти в Польщі, яка перебуває в Європейській зоні вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Протягом своєї буремної історії поляки спромоглися зберегти свою самобутність, і сьогодні країна займає вирішальну позицію як найбільша з колишніх Східноєвропейських держав та найчисельніша з країн, що входять до складу Європейського Союзу.

Населення Польщі, найбільшої країни серед тих, що нещодавно приєдналися до Європейського Союзу, є одним із наймолодших у Європі – половині її громадян ще не виповнилося 35 років.

Польща, як і інші європейські країни, займається впровадженням болонських норм і стандартів в освіті, науці й техніці. Актуальні реформи в системі вищої освіти в Польщі направлені на останні розробки Болонського процесу [1].

За останні 10 років система освіти в Польщі розвивається найбільш динамічно в порівнянні з іншими країнами Європи. Кількість вищих навчальних закладів збільшилася вчетверо, в той час як кількість студентів зросла в п'ять разів. Кожного року близько півмільйона молодих людей починають здобувати освіту в університетах і коледжах.

Приєднавшись до Болонського процесу в 1999 р. польські університети пропонують високий рівень навчання і складають невід'ємну частину Європейської частини освіти. Усі провідні університети пропонують програми англійською мовою, включаючи медицину, технічні, гуманітарні науки, бізнес і фінанси [3].

Ставши учасником Болонських реформ, Польща відкрила своїм університетам можливість участі в міжнародних проектах і обмінах студентів; відбулась очевидна активізація освітнього процесу.

У новій редакції Закону про освіту від 2005 р. принципи взаємодії держави та ВНЗ суттєво вдосконалені в плані їх відповідності Magna Charta Universitatum [7]. Згідно з цією постановою, програми всіх напрямів навчання, за винятком 6-ти (правознавства, фармацевтики, психології, медицини, ветеринарної медицини, стоматології) передбачають обов'язкове впровадження двоступеневої освіти.

У рамках цього положення польські заклади нараховують сьогодні 104 освітніх напрями, на 98 з яких може бути впроваджено, як основне – навчання на здобуття ступеня бакалавра і, додатково, навчання на магістра. Це означає, що на 94% напрямках вищої освіти в Польщі може бути реалізована двоступенева освіта [7].

Дбаючи про якість вищої освіти, в січні 2002 р. у Польщі створено Державну Акредитаційну Комісію (Państwowa Komisja Akredytacyjna), яка охоплює цивільну освіту і всю вищу освіту [7]. Компетенція комісії передбачає оцінку якості навчання як у державних, так і в приватних закладах освіти. Думка Акредитаційної комісії є підставою для рішення міністра у справі визнання повноважень щодо вищої освіти, їх відстрочки або вилучення.

Важливим кроком Польщі стала робота над стандартизацією навчання за трансферною системою європейських кредитів (ECTS) [1]. Завдяки Європейській Кредитній Системі (ECTS) студенти можуть бути повністю мобільними і продовжувати навчання в інших країнах з можливістю вибору індивідуального темпу навчання в різних ВНЗ (як у часі, так і у просторі).

Велика кількість вищих навчальних закладів, які користуються можливостями, створеними в межах проекту Tempus/Phare, а саме – Sokrates/Erasmus, опрацювали систему пунктів, спираючись на досвід європейських країн у міжнародних програмах обміну, що вже використовують ECTS [6].

Принцип мобільності, який пропагується Європейською комісією, має надати студентам можливість одержання знання за обраною спеціальністю в різних навчальних центрах (у країні поселення і за кордоном) на тому ж самому рівні освіти.

Гнучкість системи вищої освіти в часі є надзвичайно важливою для студентів вечірньої і заочної форми навчання. Справа в тому, що в Польщі близько 50% студентів (у 2001/2002 рр. – 65,6%) – вечірники і заочники, рівень їхньої підготовки, за загальним визнанням, нижчий, ніж у студентів

стаціонару. Студенти цієї категорії просто не встигають у короткий термін якісно опанувати пропонований обсяг матеріалу. Подібна проблема стоїть і в Україні. Застосування загальноєвропейської системи ECTS дозволяє збільшити (навіть індивідуально) тривалість навчання для вечірньої та заочної форми, що сприятиме більш якісному опануванню предметів програми навчання [1]. Гнучкість системи вищої освіти у просторі (принцип мобільності) в Польщі теж активно впроваджується. Але за цим показником країна тільки починає наближатися до рівня західних партнерів по ЄС [7].

Дані Міністерства освіти Польщі показують суттєве щорічне зростання кількості студентів і викладачів ВНЗ, які скористалися програмами міжнародних обмінів. Так, у 2001/2002 навчальному році 4323 польських студента отримали грант програми ERASMUS – але це лише 0,28% всіх студентів Польщі. Існують й інші програми обмінів, приватні виїзди, якими користуються польські студенти. Водночас рівень мобільності студентів західних країн Євросоюзу – 2,3 % [1].

Таким чином, система ECTS активно впроваджується в Польщі. Ще у 2002 р. вона застосовувалась у 68 % державних і 35 % недержавних ВНЗ.

Процес міжнародної інтеграції освіти пов'язаний також із взаємним визнанням дипломів. Польща дещо пізніше (у 1997 р.) приєдналася до Лісабонської Конвенції, яка є головним документом Болонського процесу в цій сфері. Правова основа визнання іноземних дипломів у Польщі має двосторонній характер. До вступу в ЄС країна мала понад 30 таких угод, але тільки 2 – з країнами ЄС (Німеччиною та Австрією). Але цей процес у зв'язку зі вступом Польщі до ЄС прискорився [1].

Послідовне впровадження системи ECTS спрощує для Польщі розв'язання питання запровадження спеціального «Додатку» до диплому [1]. Цей додаток виконує дуже важливу функцію, зокрема, інформує про дисципліни, які вивчалися у ВНЗ, спеціалізацію, яку отримав фахівець. Особливо це важливо для осіб, що мають намір продовжувати навчання на батьківщині або за кордоном.

З 2007/2008 навчального року обов'язковою в вищих навчальних закладах Польщі є триступенева система, що включає ступені Бакалавра (Licencjat, Inzynier), Магістра (Magister) та Доктора наук (Doktor).

У зв'язку з динамічним розвитком Болонського процесу і потребою його подальшого розвитку, міністр освіти створив спеціальне товариство промоутерів [6], які опікуються найбільшими навчальними закладами в Польщі. Члени товариства виконують роль порадників щодо впровадження процесу, а саме системи пунктів ECTS, двоступеневої освіти, займаються рекрутингом молоді до польських навчальних закладів.

Можливості, котрі пропонують польські університети, стають все більш різноманітними та повністю відповідають усім нормам системи вищої освіти країн Європейського Союзу. Вища освіта Польщі практично повністю відкрита для студентів-іноземців. Усе більше й більше іноземців цікавляться навчанням у Польщі. Усі провідні університети пропонують програми англійською мовою, включаючи медицину, технічні, гуманітарні науки, бізнес і фінанси [4]. Завдяки Європейській Кредитній системі (ECTS) студенти можуть бути повністю мобільними і продовжувати навчання в інших країнах. Польщею зроблено також великі кроки щодо визнання закордонних кваліфікацій. Ця країна підписала практично всі європейські конвенції з порівняння і визнання освітніх кваліфікацій, має порівняно багато двосторонніх угод, є однією з найактивніших учасниць нових проектів, тому, як правило, визнає ті атестати, які у країні їх присудження після 12-13-річної середньої освіти надають володарю право претендувати на вступ у заклади університетського рівня [1].

Сучасна модель університету орієнтована на підготовку професіоналів та еволюціонує в бік ринкової моделі. У цій моделі університетська освіта є формою освітніх послуг, адресованою потенційним клієнтам відповідно до заявлених ними потреб. Комерціалізація освіти робить із студента-клієнта найважливіший елемент процесу освіти, тому головним принципом цього процесу виявляється вимога освіти, відповідної потребам студента.

Важливим напрямом у реалізації програм Болонського процесу є думка викладачів і студентів. Велика кількість польських навчальних закладів бачить потребу в створенні закладів європейського простору вищої освіти.

Понад 2/3 ректорів з цілого Євросоюзу визнає необхідність швидкої реалізації програм Болонського процесу. Багато вищих навчальних закладів створили координаційний центр, метою якого є правильне впровадження Болонських реформ, пропагування болонської проблематики на конференціях і семінарах, здійснення візитів у якості порадників та з метою моніторингу навчальних закладів [6].

Польські студенти, які прагнуть до змін, вбачають у Болонському процесі свій шанс на мобільність у навчанні, на розширення можливостей індивідуального здобуття освіти та працевлаштування.

Сьогодні можна сказати, що приєднавшись до Європейського простору, Польща пройшла еволюцій шлях від соціалістичної тоталітарної до демократичної європейської моделі: заклади вищої освіти отримали значно вищий рівень автономії, право приймати значну частину студентів на контрактну форму навчання; переглянуто номенклатуру спеціальностей. Студенти польського ВНЗ можуть їхати до навчальних закладів інших країн на стажування, проходження практики та навчання [5].

Завданням університетської освіти сьогодні є гарантування її учасникам компетенцій (вони відносяться до кінцевих результатів навчання і є складними вміннями вищого рівня). Ключові для сучасного студента компетенції такі: навчання, мислення, пошук, самовдосконалення, комунікація, співпраця, діяльність. Вони орієнтовані на розвиток самостійності і відповідальності молодих поляків і показують одночасно значення підготовки сучасних студентів до безперервної освіти, самоосвіти і вдосконалення.

Але всі впроваджені інновації мають також політичний характер. Болонський процес повинен сприяти розв'язанню таких проблем, як безробіття чи недосконалість освіти, з якими борються більшість європейських країн [6].

Як і всі сфери життя в Польщі, університетська освіта пережила великі перетворення та трансформації. Навчальні програми було адаптовано для задоволення вимог ринку праці в Польщі, а також можливості працевлаштування за кордоном.

Польські вищі навчальні заклади мають багату історію навчання іноземців. Інституції вищої освіти країни все частіше звертаються до потреб і очікувань іноземних студентів. Створюються нові приватні заклади, у яких європейські стандарти викладання вже є нормою з перших днів їхнього функціонування [4].

Таким чином, при виробленні стратегії розвитку вищої освіти в Україні особливо пізнавальним є досвід з управління вищою освітою світових освітніх систем, зокрема – Польщі, яка зробила європейський вибір. Вивчення й усвідомлення світових тенденцій у сфері вищої освіти, удосконалення управлінських важелів має важливе теоретичне і практичне значення, що становить основу для прогнозування і розвитку національної вищої освіти, системи управління вищою освітою в контексті наближення до європейських стандартів.

Висновки. Приєднання України до Болонського процесу – це планомірний інтеграційний процес вищої школи до європейського і світового освітнього та наукового простору. Сучасні процеси глобалізації, що зумовлюють кропітку роботу з адаптації основних тенденцій Болонського процесу, викликають і досі суперечки серед працівників освіти та молоді. Для виконання цих зобов'язань досить розумно та доречно було б вивчити та перейняти досвід європейських країн, які вже раніше стали на цей шлях. Саме такою країною є Польща. Маючи довгу історію розвитку вищої освіти, Польща має гарну репутацію в Європі та світі. Усе більше іноземних абітурієнтів звертають на неї увагу. Зваженість та прагматизм в імплементації основних положень Болонського процесу свідчать про те, що Польща йде вірним шляхом, і Україна могла б дещо в

неї запозичити. Виходячи з аналізу наукових джерел можна стверджувати, що складнощі, які Польща мала на шляху інтеграції до європейського освітнього та наукового простору майже подолані. Обмін досвідом допоміг би Україні безболісно і швидко наблизитися до рівня європейських країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптація вищої освіти Польщі до умов Болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.experts.in.ua>.
2. Болонський процес: його сутність і роль у розвитку освіти нашої держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gendocs.ru>.
3. Навчання за кордоном. Система освіти Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://premiumstudy.com.ua/ru>.
4. На навчання до Польщі. Правила прийняття іноземців до польських вузів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine-poland.com/u/dosvid>.
5. Система вищої освіти в Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita-pl.at.ua>.
6. Система освіти в Польщі. Болонська система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.poland-study.in.ua/node/43>.
7. Система освіти в Польщі – Болонська система в Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvitapol.info>.

РЕЗЮМЕ

Вахрина О. В. Система вищого образования Польши в европейском пространстве.

В статье освещены базовые образовательные стандарты польской системы образования. Исследованы стандарты высшего образования, которые основываются на основных требованиях Болонского процесса, осуществлен их анализ на примере Польши. Реформирование системы высшего образования существенно повысит конкурентоспособность европейской системы образования, в частности, высшего образования Польши и Украины. Автор отмечает, что Болонский процесс, направленный на создание общей (объединенной) зоны европейского высшего образования, позволит в полной мере воспользоваться преимуществами культурного разнообразия, неуклонно повышать качество образования, облегчить мобильность студентов и обеспечить молодежь повсеместно признанными квалификациями.

Ключевые слова: *высшее образование, Болонский процесс, система высшего образования Польши, европейские стандарты, реформирование, мобильность студентов.*

SUMMARY

Vakhryna O. Poland higher education system in European area.

The paper presents educational standards of Polish higher education system, which exists in Europe. Study of standards, which are the main demands of Bologna process, their investigation, analysis and implementation on the basis of Poland are extremely actual. Reformation of higher education system considerably raises competitiveness of European education system, particularly higher education of Poland and Ukraine.

Poland has made important steps in integrating the country's higher education into the process leading to the creation of the European higher education area. The author lights up the main tendencies of higher education in Poland. Following the reforming goals, Poland pays attention to European norms and standards in education, science and technology.

Learning and understanding of world experience in higher education, improvement of managerial levers are of great theoretical and practical importance. Results of investigation underlie the basis for forecasting and development of the national higher education within the context of forthcoming to European standards. All innovations assume also a political character. Bologna process should promote to settlement of education imperfection and irregularity; unemployment.

Suspension and pragmatism in implementation of the main directions of Bologna process indicate that Poland has chosen the right way. The difficulties that Poland had towards its way into European educational and scientific area have been overcome.

Joining of Ukraine to Bologna process is a systematic integrated process of forwarding of its higher education into European and world educational and scientific area. Globalization predetermines continual pursuit of reforming and modernization of higher education system in Ukraine.

Integration into the European structure for Ukraine means to obtain country's European identity and to help enhance its educational opportunities. Experience exchange will help Ukraine to become closer to the level of European countries. The implementation of a higher quality of education within Bologna process will enhance student and academic staff mobility. Recognition of qualifications and diplomas between Ukraine and European countries will promote to international competitiveness of Ukrainian higher education graduates.

The author notes that Bologna process of reformation, directed at establishment of joint area of European higher education, allows in full take advantages of cultural variety, steadily improve the quality of education, facilitate students' mobility and provide the youth by everywhere recognized qualifications.

Key words: *higher education, Bologna process, system of higher education in Poland, European standards, reformation, students' mobility.*